

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛІТЕРАТУРА Й ІСТОРІЯ»

Запоріжжя
2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

“ЛІТЕРАТУРА Й ІСТОРІЯ”

17–18 листопада 2022 року

Запоріжжя
2022

УДК: 82:94(477)(062)

Л 642

Редакційна колегія:

Бакаленко Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Горбач Наталія Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Доброскок Світлана Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету

Кравченко Валентина Олександрівна, кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Курилова Юлія Романівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Ніколаєнко Валентина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Проценко Оксана Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету Запорізького національного університету (протокол № 5 від 23 грудня 2022 р.)

Л 642 Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (17–18 листопада 2022 р.) / редкол. : Н. В. Горбач (відп. ред.), В. М. Ніколаєнко (ред.-упоряд.), І. М. Бакаленко (техн. ред.) та ін. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 370 с.

Матеріали збірника присвячені науковому осмисленню взаємодії літератури й історії в національному й глобальному вимірах. Літературознавчий дискурс дослідження літератури поєднаний із лінгвістичними, методичними, соціокультурними та іншими аспектами вивчення окресленого питання.

Основу збірника склали дослідження, найголовніші положення яких виголошено в доповідях учасників Всеукраїнської наукової конференції «Література й історія» (Запоріжжя, 17–18 листопада 2022 р.). Призначений для фахівців і всіх, кого цікавлять проблеми української літератури, національної історії, духовності в літературі й культурі.

*За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор
© Кафедра української літератури філологічного факультету ЗНУ, 2022*

Демедюк М. В. МОГИЛИ-КУРГАНИ ЗАГИБЛИМ ГЕРОЯМ ЯК СИМВОЛ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНЦІВ: ВІД КОЗАЦЬКОЇ ЕПОХИ ДО ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	71
Деркачова О. С. ОСМИСЛЕННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У КОМІКСАХ «КІБОРГИ».....	75
Жукович І. І. ОБРАЗ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО В РОМАНІ ДЖ. БАРНСА «АНГЛІЯ, АНГЛІЯ».....	79
Землянська А. В., Устінов В. Є. КОЛОРИСТИКА СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ ПРО ВІЙНУ (на матеріалі мережі «Facebook»).....	84
Зуєнко Я. М. ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА В РОМАНІ А. ДІМАРОВА «І БУДУТЬ ЛЮДИ».....	89
Ільченко І. І. ПЕРИФЕРІЙНА СИСТЕМА ОНОМАПРОСТОРУ РОМАНУ Ю. МУШКЕТИКА «НА БРАТА БРАТ».....	93
Ісаєв І. Р. ОБРАЗ ВІЧНОЇ КНИГИ ЯК ВТІЛЕННЯ ПАМ'ЯТИ В РОМАНІ М. МАТІОС «БУКОВА ЗЕМЛЯ».....	96
Калиніченко В. А. ВІЗІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ПРАЦЯХ Р. БЖЕСЬКОГО	99
Карпіна О. С. ОБРАЗ ЖАННИ Д'АРК У ПОЕМІ ВОЛЬТЕРА «ОРЛЕАНСЬКА ДІВА»....	104
Качмар М. Б. ГЕРОЇЗМ У ПОВСТАНСЬКИХ НАРАТИВАХ ВОЛИНИ: ТРАДИЦІЙНІСТЬ ТА НОВАТОРСТВО.....	109
Кизилова В. В., Васильєва М. В. КОНЦЕПТ <i>СТРАХ</i> В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ПРО ПОДІЇ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ.....	115
Кирильчук О. М. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В РОМАНІСТИЦІ Ю. ВИННИЧУКА.....	120
Кліщ Н. В. ІСТОРИЧНЕ ТЛО ПОДІЙ РОМАНУ Г. ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»...	124
Кобилко Н. А. РОМАН «ПОКРОВ» ЛЮКО ДАШВАР: ВІД ІСТОРІЇ РОДУ ДО ІСТОРІЇ КРАЇН.....	128
Козар Л. П. ДОСЛІДЖЕННЯ Б. ГРІНЧЕНКА «ПІСНЯ ПРО ДОРОШЕНКА Й САГАЙДАЧНОГО» (1907) І СУЧАСНИЙ ФОЛЬКЛОРНИЙ КОНТЕКСТ	131

Землянська А. В.
к. філол. н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
Устінов В. Є.
студент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

КОЛОРИСТИКА СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ ПРО ВІЙНУ (НА МАТЕРІАЛІ МЕРЕЖІ «FACEBOOK»)

Сучасна українська поезія в умовах війни виступає свого року хронікером подій, найшвидше реагуючи на бурхливі й трагічні події реальності. Перемоги й поразки в боях, людські відчуття й емоції, уславлення воїнів ЗСУ та створення образу українця-емігранта, спогади щасливого довоєнного минулого та плани на майбутнє, оспівування рідної домівки та вдячність країнам, що прийняли біженців – усі ці та багато інших тем відображають різні аспекти нашого теперішнього життя. Поезія не лише ілюструє події, робить їх більш «зримими» й доступними для сприйняття та усвідомлення тих, хто безпосередньо не був їх учасником, – вона дозволяє людям краще зрозуміти й висловити насамперед свої емоції та переживання, донести їх до інших. Переваги ліричних творів у тому, що вони апелюють одночасно до всіх органів чуття реципієнтів, оскільки містять у собі слова-сенсоризми (зорові, слухові, тактильні, олфакторні та смакові образи), які утворюють в уяві читачів відповідні об'ємні відбиття.

Мета нашого дослідження – розглянути особливості функціонування зорових образів на позначення кольору в сучасній українській поезії про війну. З огляду на те, що поетичні твори на сьогодні поширюються переважно онлайн, зокрема у соцмережах, зосередимось на текстах, викладених авторами у фейсбуці на індивідуальних сторінках або в тематичних групах.

Дослідження колористики антивоєнних творів уже стали традиційними в літературознавстві. Тут можна згадати праці К. Галич, М. Гуменного, М. Журенко й О. Ільницької, Р. Завінської, Ю. Ковтун та ін. Поєднання вербальних та візуальних образів, за твердженням науковців, «оживлює» художні тексти, посилює емоційно-чуттєве сприйняття творів» [3, с. 95], а також сприяє утвердженню національно-патріотичної ідеї, що є одним із провідних завдань сучасної української поезії.

Палітра зорових образів художніх текстів про війну загалом незмінна: зазвичай вона позначена темними, похмурими кольорами, які асоціюються з трауром через численні смерті, землею, що поглинає тіла загиблих, порожнечою в душі тощо. Наприклад, аналізуючи антивоєнну поезію П. Целана, М. Журенко та О. Ільницька наголошують на превалюванні в ній чорного кольору. На думку дослідниць, цей колір та його похідні виражають внутрішній світ героя, який зазнав страждань. Тож, за цією версією, таке «кольоропозначення утворює нібито загальний емоційний тон целанівської лірики» [2, с. 82]. У творах про Першу та

Другу світові війни серед основних можна побачити й коричневий колір, що асоціюється з фашизмом, який називали «коричневою чумою». Про це йдеться у дисертації К. Галич, присвячену визначенню типологічних сходжень антивоєнних творів Е. М. Ремарка та О. Гончара. При цьому літературознавиця відзначає, що в українського митця колористика характеризується різноманітними спектральними відтінками, напівтонами, флористичними позначеннями барв тощо [1, с 6]. Тож можна говорити про властивий українським митцям потяг до більш об'ємного, «живого», чуттєвого зображення соціально-історичних подій.

Щодо сучасних художніх текстів, то можна визначити, що в їх образній системі домінують кольори з глибокою національною символікою: червоний та чорний, жовтий і блакитний (синій) та їх похідні. Усі ці кольори можна побачити на українських прапорах, що втілюють ідею свободи й незалежності, – жовто-блакитному Державному Прапорі України та червоно-чорному революційному прапорі Організації українських націоналістів (ОУН).

Символічне наповнення останнього зафіксоване в багатьох документальних джерелах, але, на нашу думку, найчіткіше його висловив В. Стефанік: «Україна – це земля, наша родюча, чорна, найбагатший у світі чорнозем, за який проливали кров найкращі сини України. Українська земля – чорного кольору, а кров борців, що йшла «відбирати її від ворога» – червона. А хіба ж поєднання цих кольорів – червоного і чорного – не символічне визначення України – України, що бореться?» [цит. за: 4].

Саме тому в поезії, що з'явилась після 24 лютого 2022 року, а то й раніше, із 2014 року, можемо спостерігати різні відтінки (візуальні й контекстуальні) чорного кольору:

1. Це трагедія, лихо, яке із собою приніс ворог («*Ходить біда чорна межи люди...*» (тут і далі підкреслення наше. – А. З., В. У.)), «ордо чорна з того степу...» (Томенчук Б. «Скажи мені, мила, що то буде?»); «*побрязкуємо власними тілами самі собі гроші які відклали на чорний день*» (Гладун Д., Панасюк Л. «|||тремтіння|||») тощо. Подібні асоціації викликають інші зорові образи в похмурих кольорах: образ *чорного ворона* як віщуна лиха, *темної хмари*, *морозу*, що насувається на країну, *сіроокої осені*, яка втратила свої традиційно яскраві кольори. Особливо масштабною трагедія виглядає в поезії П. Вишебаби:

*Коли чорна тінь повстала від Маріка до Говерли,
ми билися як востаннє, найкращі із нас померли*
(Вишебаба П. «Моє покоління»).

На противагу смутним похмурих картинах воєнного часу в ліриці подано різнокольорові спогади про життя до 24 лютого:

Це було колись, до війни...
<...>
Кольорові бачила сни.
(Ройз С. «Це було колись, до війни...»).

При цьому автори підкреслюють, що незважаючи на людські трагедії, природа все ж здатна оживати, буяти барвами, відроджуватись. Тому противагою чорному кольору біди з'являються образи білого цвіту дерев («*Черешні хочеться*

жити – / Цвіте» (Ковалів Ю. «На чорному чорне»), «сивого-сивого» часу, який «хрести полою витер», дня, що «засвітає» (Томенчук Б. «Задушні дні»), «розвидниться з сонечком в світлості» (Литвин О. «Десь високо отам, де початок беруть собі ріки...») та ін. Не випадково С. Жадан у вірші «Вихоплена з темряви гілка світла...» наголошує:

*слід саме тепер, саме при цій чорноті цінувати залишене нам право
тішитися тиші, тішитися голосу,
усміхатися тваринам, які навіть у мороці не втрачають своєї
довірливості.*

(Жадан С. «Вихоплена з темряви гілка світла...»).

2. Це чорна пустка, вирва, що утворилась у душі після втрати рідної людини або свого дому, розбомбленого під час обстрілів («Ольга ходить подвір'ям чорно, скам'яніле її лице...» (Власова Т. «Ольга ходить подвір'ям чорно...»); «почорніле поле болю» (Логвиненко Л. «...І тільки мамине вікно...»); «На чорному чорне. Потроцена поряд черешня. / Крізь вибиті двері нічийний собака біжить» (Ковалів Ю. «На чорному чорне») тощо. Трагедія війни тут сприймається як трагедія поколінь, досвід виживання, який закладається на рівні колективного несвідомого і передається від бабусь і дідусів онукам:

*– Дівчатка, учіться триматися за порожнечу, –
Казала бабця й курила одна за одною сигарети
<...>*

*І зараз дівчатка тримаються, аж пальці зводить судома
Тримаються, поки їхні життя випаює ворог,
За порожнечу, що залишилась від рідного міста і дому*

(Пономаренко М. «Триматися за порожнечу»).

Синонімічними тут виступають непрямі колористичні позначення: *сиве поле* (випалене, посипане попелом. – А. З., В. У.), *згарище*, яке вкривають *чорні сльози* (Міщенко Л. «Горять хліба, немов душа землі»), замість села, що його вороги спалили до попелу (Власова Т. «Танцюй, моя пташко...»), *руйновище*.

3. У сучасній поезії про війну образи попелу, згарища, як і власне чорний колір, набувають також значення тієї стихії боротьби, з якої, як Фенікс, воскресне Україна:

*Ми хрест несли уздовж кривавих верст,
Під небесами із вогню і сажі,
Ми йшли і знали: на могилі вразій
Важкий побідний закопаєм хрест...*

(Томенчук Б. «Ми хрест несли, він був один на всіх»).

В усіх трьох аспектах чорний колір невідривно супроводжується червоним та його похідними. Останній символізує людську кров – від крові безневинних жертв цієї війни до вражої крові, якою, за «Заповітом» Т. Шевченка, треба за волю «землю окропити» [5]. Тому, наприклад, оспівуючи красу осені, Б. Томенчук дивується, як можна свідомо порушувати цю різнобарвну гармонію, псувати її:

*... Круп'є, хто ставить на червоне,
Світи вмокаючи у кров?*

(Томенчук Б. «Вона розмішує гуаші»).

У переважній більшості поезій червоний колір називається не прямо, а через візуалізовані образи крові, які обіграються у різних варіантах: це *скривавлені руки, криваві версти*, «*плин крові сукровиці плазми*» (Поваляєва С. «невпинний тихий плин»), *червоне море люті*, яка «*змішалась врешті з кров'ю*». В останньому прикладі актуалізується ще один відтінок червоного – образ вогню:

*А поки що – лутуємо відверто,
бо цей вогонь лиш здатен нас зігріти.*

(Флекман К. «Відвертість – це наше спасіння»).

Вогненна пристрасть до свободи, незалежності в інших прикладах поезій переростає в любов до рідної країни: у таких творах з'являється образ символу України, червоної калини. Крім того, цей образ у сучасного читача асоціюється із повстанською піснею «Ой, у лузі червона калина...», яка стала своєрідним гімном цієї війни. У вірші О. Литвин «Чи прижитись в чужом краю...» ніченька розкладає долю героїні, змушеної залишити свій дім і бути на чужині, поміж плодами червоної калини, яка дозволяє жінці зберегти в серці чисті помисли:

*А я в снах їх позбираю,
сховаю до скрині,
до отої, що відкрию
лишень в Україні!...*

(О. Литвин «Чи прижитись в чужом краю...»).

Щодо жовто-блакитної палітри в ліриці, то вона так само набуває символічного звучання. У підпільних виданнях 1940-х років, як зауважує у своїй студії П. Мороз, поєднання кольорів на національному прапорі розкривалось таким чином: «Синій колір відображає голубе українське небо, а жовтий колір – золоте гаряче українське сонце. Ці кольори віддають ясний, життєрадісний, волелюбний зміст духовости українського народу» [4].

Саме тому у поетичних текстах про війну небесна блакить проглядає кризь дим і попіл, височіє над землею, залитою кров'ю, дарує надію і сподівання на відродження, на повертає на думку про якусь більшу цінність, що за неї можна віддати своє життя: «*Над вирвою хати нависла якась нетутешня / Блакить*» (Ковалів Ю. «На чорному чорне...»), «*І гріємо душі на згарющах днів... <...> / І тої святої небесної правди, / Котра – й попелищем – залишений слід...*» (Томенчук Б. «Піднімем мечі... І опустим забрала...») тощо.

На землі відродження життя символізує не лише білий колір, а й жовтий (та його інваріант – золотий). Причому останній використано митцями не лише в аспекті колористики – золотим часто названо ті предмети і явища, які є винятково цінними для української людини, які надають сенсу її існуванню. Наприклад, це *золоте плече* коханої, яке «*світиться, наче крило*» янгола (Жадан С. «Хай це буде спів»); *золоте поле*, що «*сивіє*» від попелу (Міщенко Л. «Горять хліба, немов душа землі»); щасливе і спокійне колишнє життя під мирним небом, де «*зорі падають ясні, / немов на Спаса жовті груші*» (Логвиненко Л. «...І тільки мамине вікно...»); сама Україна, яка, хоч і «*зранена вогнем*», «*с'є, наче диво*» (Морозенко М. «Війна скінчиться...») тощо.

Очевидним досягненням сучасних поетів можна вважати оригінальні метафори для вираження національної приналежності ліричних героїв. Так, наприклад, замість слів «ми – українці» у поезії Д. Гладун та Л. Панасюк «|||тремтіння|||» говориться:

*наша шкіра що тримається на білих флаги́токах кісток
тр|ем|ти|ть
така жовта
така синя.*

(Д. Гладун та Л. Панасюк «|||тремтіння|||»).

А перемогу України у вірші Г. Потопляк «Коли закінчиться війна» лірична героїня бачить символічно уквітченою:

*Ми будем пошенки кричать
І в небо кидать жовті квіти.
І сині айстри розцвітуть
На полі битви під Херсоном.
Червоні маки проростуть
Під Києвом над збитим дроном.*

(Г. Потопляк «Коли закінчиться війна»).

Якщо жовто-блакитні квіти асоціюються безпосередньо з Україною, то тут символічне наповнення червоного кольору значно розширює його семантичну парадигму – це колір пам'яті. Червоні маки, згадані у тексті, з 2014 року офіційно вважаються символом пам'яті про жертв II світової війни, а також всіх, хто зараз гине в боротьбі за незалежність нашої країни. Ще у фольклорних зразках говорилося, що мак проростає там, де проливається козака кров у бою за рідну землю. Тож не випадково цей флористичний символ із гаслом «Ніколи знову!» проростає в поезії в самому серці України – у Києві.

Отже, кольорова палітра сучасної української поезії про війну свідчить про її глибоку вкоріненість у національній культурній традиції, використання авторами саме тих барв та їх відтінків, які сприяють формуванню й плеканню національно-патріотичних цінностей, виражають позицію українців у цій війні, зображують ті цінності, заради яких вони готові витерпіти всі незгоди і навіть віддати своє життя.

Література

1. Галич К. Антивоєнний роман Ремарка і Гончара: проблеми типології : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Тернопіль, 2009. 20 с.
2. Журенко М., Ільницька О. Місце і роль кольоративної лексики в поезії Пауля Целана. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Літературознавство. 2014. № 3. С. 77–87.
3. Ковтун Ю., Землянська А. Образ захисника Батьківщини в арт-проекті Олега Гончаренка «АТО. Моменти істини». *Українські студії в європейському контексті*. : зб. наук. пр. / за ред. Т. Шарової. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2020. Вип. 1С. 95–101.
4. Мороз В. «Прапор червоно-чорний – це наше знамено...». Яким був стяг УПА? URL : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/10/18/138044/>
5. Шевченко Т. Заповіт. URL : <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev146.htm>

